

Prosessiopas

Pikaopas forum-teatterin soveltamiseen ohjaustyössä

Funded by

Lifelong Learning Programme

Miksi Forum-teatteri sopii nuorten kanssa työskentelyyn?

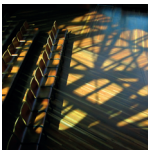
Nuorten kanssa työskenneltäessä on hyvä olla useita erilaisia menetelmiä keskustelun tueksi. Monet menetelmät perustuvat suulliseen vuorovaikutukseen, vaikka kehonkieli ja muut nonverbaalit viestintäkeinot ovatkin yhtä tärkeitä. Forum-teatterissa kehonkieli ja suullinen viestintä yhdistyvät. Sen sijaan, että sanallisesti kerrottaisiin konfliktille ratkaisuehdotus, sitä kokeillaan heti käytäntöön. Näin nuorille tarjotaan ratkaisuja käytännön tilanteisiin. Harjoitusten avulla voidaan kokeilla vaihtoehtoisten ratkaisujen vaikuttavuutta ja ne jäävät muistiin sekä mieleen että kehoon. Tarkoituksena on haastaa nuoret miettimään vaihtoehtoisia ratkaisuja konfliktitilanteisiin.

Forum-teatteri-hankkeen, Actvise, tarkoitus on omaksua ja muokata forum-teatterin menetelmää työkaluksi opinto-ohjaajille, opettajille, nuoriso-ohjaajille ja kaikille nuorten parissa ohjaustyötä tekeville. Menetelmä on vaihtoehto ja uusi tapa kohdata nuoria ja kannustaa heitä keksimään ratkaisuja hankaliksi koettuihin tilanteisiin ja sitä kautta toimimaan kenties uudella tavalla.

Lisäksi hankkeeseen liitetään mukaan teknologia kuten videonauhoitukset, sosiaalinen media ja mobiililaitteet. Monille nuorille nämä tekniset laitteet ja mediaympäristöt ovat arkipäivää, joten on hyvä kytkeä ne osaksi työkalua. Videonauhoitusten tavoitteena on lisätä forum-teatterin käyttömahdollisuuksia. Video luo mahdollisuudet jatkaa näytelmien käsittelyä ja analysointia sekä pohtia eri ratkaisujen merkittävyyttä.

Tämän pienen oppaan tarkoitus on herätellä osallistujien mielenkiintoa forum-teatteria kohtaan ja samalla esitellä menetelmää käytännössä.

Forum-teatterin historiasta

Forum-teatterin kehitti brasilialainen teatteri-ohjaaja Augusto Boal 1960–70-luvuilla. Hän työskenteli Etelä-Amerikassa erilaisten sortoa kokeneiden yhteisöjen parissa. Hänen tavoitteena oli esitellä teatteri yhtenä keinona tehdä sortotilanteet näkyväksi ja auttaa löytämään vaihtoehtoisia tapoja ratkaista hankalia tilanteita.

Forum-teatterissa näytelmät ovat yleensä lyhyitä kohtauksia, joissa roolihahmot kokevat jossakin muodossa sortoa. Yleisö voi keskeyttää esityksen ja tarjota vaihtoehtoisia mallia reagoida tilanteisiin. Sorto ja ongelmatilanteet voivat olla yhteisön todellisia ongelmia.

Näytelmien rakenne antaa mahdollisuuden tuoda esille pelkoa, huolia, unelmia, toiveita ja siten se aktivoi osallistujia muutokseen. Koska yleisö osallistuu näytelmään, yksilöt voivat kokea ja nähdä muutoksen, kun tehdyt ratkaisut muuttavat tilannetta näyttämöllä. Näin ”yleisö ottaa näyttelijän roolin ja hahmon lavalla... ja siten vaikuttaa tilanteeseen ja sen ratkaisuun.”(Boal 2000) Kun näytelmään tuodaan erilaisia loppuratkaisuja, sorto saadaan päättymään.

Forum-teatteriesityksen vaiheet

- **Valmistelu/ennakkotehtävät;**
kerätään ongelmia ja tilanteita näytelmän kohtauksiin joko yleisöltä tai muista lähteistä (haastattelut, uutiset, tarinat, jne.)
- **Lämmittelyleikit;**
lämmittellään mieltä ja kehoa vastaanottamaan näytelmä sekä murtamaan jäätä osallistujien väliltä.
- **Arvoharjoitteet;**
kannustetaan osallistujia ottamaan kantaa asioihin ja kertomaan mielipiteitään.
- **Forum-teatterinäytelmän valmistelu/harjoittelu ryhmissä;**
osallistujat tekevät ennakkotehtävän tai arvostelevien avulla lyhyen näytelmän (3-5 min).
- **Näytelmän ensimmäinen esityskerta;**
näytellään näytelmä läpi kokonaan ilman keskeytyksiä.

- **Keskustelu ryhmissä/pareittain;**
keskustellaan, mitä näytelmässä tapahtui.
- **Näytelmän toinen esityskerta;**
yleisölle esitellään mahdollisuus keskeyttää näytelmä ja kysyä hahmoilta kysymyksiä.
- **Näytelmän kolmas esityskerta;**
jokeri kehottaa yleisön jäsentä keskeyttämään kohtauksen ja hyppäämään lavalle haluamaansa rooliin, jos hänellä on vaihtoehtoinen näkemys näytelmän kulkuun. Näytelmä jatkuu ehdotetulla tavalla. Toiset näyttelijät jatkavat omilla rooleissaan.
- **Toisto;**
jatketaan, kunnes ei ole enää uusia ratkaisuehdotuksia.
- **Arviointi;**
käydään läpi, mitkä ratkaisut toimivat, mitkä tuottivat halutun kaltaisen lopputuloksen, mikä oli realistista jne. Jokeri kysyy yleisöltä: oliko nähty ongelmatilanne todellinen, oliko esitetty ratkaisu todellinen, voiko oikeassa elämässä toimia, kuten näytelmässä oli tehty, mitä tästä opimme, jne. (Boal 1979, Boal 2002).

Jokeri

Jokeri toimii linkkinä näyttelijöiden ja yleisön (spect-actors) välissä. Hänen tehtävänä on viedä esitystä eteenpäin. Hän ei osallistu näytelmään näyttelijänä eikä vaikuta näytelmän juoneen, mutta kysymysten ja ohjaavien toimien avulla vie näytelmän kulkua eteenpäin.

Jokerin tehtävänä on:

- saattaa yleisön ideat ja ehdotukset mukaan näytelmään,
- ohjata yleisöä arvioimaan näytelmän ongelmatilanteita,
- auttaa yleisöä ymmärtämään ja tiedostamaan vaihtoehtoisten ratkaisujen merkitys ja se, kuinka he voivat ottaa niitä käyttöön arkielämässä.

Vihjeitä jokerille

■ Älä manipuloi tai vaikuta;

jokerin tulee välttää kaikkea toimintaa, joka manipuloi tai vaikuttaa yleisöön. Hänen ei tule vaikuttaa yleisön ratkaisuihin tai alleviivata sellaisia ratkaisuja, jotka eivät tule esille. Jokerin täytyy avata kaikki päätelmät ja keskustelut niin, että syntyviin kysymyksiin yleisö voi vastata yksinkertaisesti kyllä tai ei.

■ Älä tee päätelmiä;

jokerin tulee jättää kaikkien päätelmien tekeminen yleisölle. Hänen täytyy esitellä yleisölle näytelmän säännöt, mutta ei puuttua muuten näytelmän kulkuun.

■ Varo taikaratkaisuja;

jokerin tulee varoa epärealistisia ratkaisuja eli ratkaisuja, jotka eivät ole tosielämän kannalta todennukaisia tai joilla ei ole merkitystä tosielämässä. Hän voi keskeyttää näyttelijän esityksen, jos hän pitää sitä epärealistisena. Ei kuitenkaan niin, että ohjaa näytelmää vaan kysyy yleisöltä pitävätkö nämä ratkaisua todennukaisena.

■ Huomioi oma fyysinen oleminen, käyttäytyminen ja nonverbaaliviestintä;

jokerin fyysinen oleminen on hyvin tärkeää. Jokeri ei saa sijoittua fyysisesti osaksi näytelmää tai osaksi yleisöä. Jokerin täytyy olla energinen, jotta yleisö pysyy virkeänä ja ei epäröi.

■ Tiedustele ja johda keskustelua;

jokerin täytyy johdattaa yleisö sanomaan ääneen ajatuksensa ja reagoimaan näytelmään.

Muistettavaa

Yleisöllä täytyy olla jonkinlainen yhteisymmärrys siitä, mitä he näkevät näytelmässä. Heidän pitää olla samaa mieltä siitä, mikä on kohdattu ongelma. Jokerin tulee kysyä kysymyksiä ja synnyttää keskustelua näytelmästä ja siinä esille tulleesta sorrosta. Kuitenkin niin, että jokeri ei päättää, mikä ongelma on. Sen sijaan voi kysyä: mitä näitte näytelmässä, mikä on näytelmän pääteema, mistä näytelmä kertoi.

Jos yleisö ei uskalla keskeyttää näytelmää, jokeri voi auttaa heitä kysymällä: "Onko kaikkien mielestä kaikki hyvin tässä näytelmässä?" Tämä saattaa synnyttää keskustelua. Jos näytelmä pysähtyy tai siitä tulee epärealistinen, näytelmän voi keskeyttää. Epäolennaisesta näytelmästä voi olla haittaa osallistujille koko tapahtuman kannalta. Näytelmän väkinäisen läpiviennin sijaan voi käynnistää uuden näytelmän.

Jos pyytää yleisöä keskustelemaan ryhmissä tai pareittain, on tärkeää antaa heille mahdollisuus kertoa kommentit ja mielipiteet myös ääneen kaikille osallistujille.

Sanasto

Sorrettujen teatteri: Brasilialaisen Augusto Boalin kehittämä teatterimuoto, jonka tavoitteena on muuttaa passiivinen yleisö aktiiviseksi osallistujaksi teatteriesityksessä. Yleensä sorrettujen teatteri on jaettu kolmeen osaan: patsasteatteriin, näkymättömään teatteriin ja forum-teatteriin. Patsasteatterin harjoituksissa ja peleissä osallistujat tekevät kuvia elämästä, tunteista, kokemuksista, sorrosta. Näkymätön teatteri on julkisen tilan teatteria, jossa yleisö osallistuu näytelmään tiedostamatta olevansa osa sitä. Forum-teatteri, katso alla.

Forum-teatteri: Forum-teatterissa yleisö voi pysäyttää näytelmän, jos kohtauksessa roolihahmo on kokenut jollakin tavalla sortoa. Yleisönjäsen voi korvata näyttelijän ja viedä näytelmää eteenpäin oman ehdotuksensa mukaan. Näin yleisö osallistuu näytelmään ja vaikuttaa nähtyihin tilanteisiin.

Forum-näytelmä: Forum-teatterin yksi versio, jossa koulutettujen näyttelijöiden sijaan ryhmä itse luo oman näytelmänsä ja näyttää sen eikä ole vain yleisönä. Tämä edellyttää, että näytelmän aihe ja ongelmanasettelu ovat ryhmästä lähtöisin.

Näyttelijä: Projektissamme käytämme termiä näyttelijä henkilöstä, joka esiintyy jossakin roolissa. He muovaavat näytelmää, luovat hahmot, joita näyttävät. Näyttelijän täytyy aina pysyä roolissaan, jotta näytelmästä tulee todentuntuinen ja realistinen.

Spect-actor: Spect-actor kuuluu yleisöön. Sen sijaan, että hän olisi passiivinen teatterin katsoja, hän osallistuu aktiivisesti näytelmän kulkuun kysymällä näyttelijöiltä, tekemällä havaintoja esityksestä ja ehdottamalla vaihtoehtoisia ratkaisuja näytelmän kulkuun.

Jokeri: Jokeri on pelin johtaja ja näytelmän eteenpäin viejä. Hänen tehtävänä on luoda positiivinen ilmapiiri ja johtaa keskustelua tilanteesta toiseen. Hän kysyy yleisön mielipidettä ja kannustaa vaikuttamaan. Hänen tulee pysyä mielipiteiltään neutraalina henkilönä ja antaa yleisön päättää onko tehty ratkaisut hyviä vai huonoja.

Ongelmanasettelu: Tilanne, joka sisältää jonkinlaisen ratkaisemattoman tilanteen. Ongelman tulee olla realistinen, jotta yleisö voi samaistua siihen.

Arvoharjoite: Arvoharjoitteiden avulla osallistujat ottavat kantaa erilaisiin asioihin, väittämiin ja tilanteisiin. Osallistujia kehoitetaan miettimään tilanteita omalta kannaltaan.

Lämmittelyharjoitus: Harjoitukset sisältävät kevyitä fyysisiä harjoituksia jään rikkomiseksi osallistujien väliltä ja tunnelman keventämiseksi.

Ennakkotehtävä: Tehtävät ja valmistelut, jotka johdattelevat varsinaiseen tilaisuuteen (arvoharjoitteet, lämmittelyharjoitukset, forum-näytelmä). Tarkoituksena on kerätä ongelmanasetteluja ja tietoa osallistujista digitaalisen median välityksellä.

Purku: Tehtävät tilaisuuden jälkeen ja arviointi. Reflektoinnin avulla nuoret voivat arvioida aiheita ja ongelmia sekä miettiä vaihtoehtoisia tapoja toimia näytelmien tilanteissa, vaikka eivät itse ehkä menneetkään lavalle mukaan. Reflektointi voidaan tehdä luokassa, kotona, ryhmätyönä tai sosiaalisessa mediassa käytetyistä menetelmistä riippuen.

Aiheesta lisää:

Boal, Augusto (1979): **Theatre of the Oppressed**. Pluto:London.

Boal, Augusto (1992): **Games for Actors and Non-Actors**. Routledge:London.

